

РОЗДІЛ 1. ЕКОНОМІЧНА ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ДУМКИ

РОЗВИТОК ІННОВАЦІЙНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА ЯК ФАКТОР ПІСЛЯВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ DEVELOPMENT OF INNOVATIVE ENTREPRENEURSHIP AS A FACTOR IN THE POSTWAR RECOVERY OF THE UKRAINIAN ECONOMY

У статті розглянуто сутність та критерії інноваційного підприємництва, досліджено тенденції розвитку інноваційного підприємництва та місце України у міжнародних рейтингах, що відображають інноваційний розвиток економіки України: Індекс інноваційного розвитку, Індексом інновацій Bloomberg, Глобальний індекс конкурентоспроможності талантів, Індексом Європейського інноваційного табло. Виокремлено сильні та слабкі сторони інноваційної сфери України, що впливають на її міжнародний рейтинг. За допомогою коефіцієнта парної кореляції досліджено залежність між часткою промислових підприємств, що впроваджують інновації та індексом конкурентоспроможності економіки України. Обґрунтовано необхідність формування підприємницьких компетенцій студентів вітчизняних ЗВО з метою розвитку інноваційного підприємництва у післявоєнному відновленні економіки України; висвітлено плани уряду щодо розподілу фінансових ресурсів та визначені пріоритети модернізації сфер соціально-економічного життя населення.

Ключові слова: інноваційне підприємництво, інновації, індекси інноваційної спроможності, індекс глобальної конкурентоспроможності, відновлення економіки України.

УДК 336.273.2

DOI: <https://doi.org/10.32843/infrastruct67-1>

Сандугей В.В.

к.е.н., доцент,
доцент кафедри економіки
та економічної освіти
Національний педагогічний університет
імені М.П. Драгоманова

Манжула Є.В.

старший викладач кафедри економіки
та економічної освіти
Національний педагогічний університет
імені М.П. Драгоманова

Sanduhej Valentyna

National Pedagogical
Dragomanov University of Kyiv

Manzhula Ievgeniia

National Pedagogical
Dragomanov University of Kyiv

The issue of supporting and creating conditions for the development of innovative entrepreneurship has always been relevant for Ukraine. Since the predominant share of raw materials over innovative products in exports meant the underutilization of human potential, low wages, which determined the low socio-economic standard of living of the population, the impossibility of realizing entrepreneurial abilities on the domestic labor market, labor migration, etc. After the victory in the war that is currently ongoing on the territory of Ukraine due to the attack of the Russian Federation, it is necessary to make even more efforts to develop innovative entrepreneurship. This is due to the fact that it is necessary to rebuild Ukraine not only with buildings and infrastructure, but also to create them in a more innovative way. The article examines the essence and criteria of innovative entrepreneurship, researches the development trends of innovative entrepreneurship and the place of Ukraine in international rankings that reflect the innovative development of Ukraine's economy: the index of innovative development, the Bloomberg Innovation Index, the Global Talent Competitiveness Index, according to the index of the European Innovation Scoreboard. The strengths and weaknesses of Ukraine's innovative sphere, which affect its international rating, are highlighted. Using the coefficient of pair correlation, the relationship between the share of industrial enterprises implementing innovations and the index of competitiveness of the economy of Ukraine was investigated. Was explained that in order to form a layer of entrepreneurs in Ukraine, it is necessary to study a course in educational institutions that will form entrepreneurial competencies in young people and create motivation to engage in entrepreneurial activities and generate new creative ideas. The need for the development of innovative entrepreneurship in the post-war recovery of Ukraine's economy and the government's plans for the distribution of funding and priorities for its modernization are substantiated.

Key words: innovative entrepreneurship, innovations, indices of innovative capacity, index of global competitiveness, recovery of the economy of Ukraine.

Постановка проблеми. Питання підтримки та створення умов для розвитку інноваційного підприємництва завжди було актуальним для України, адже переважаюча частка сировини та незначна – інноваційної продукції у експорті означало погане використання людського потенціалу, низький рівень заробітної плати, що обумовлював неналежний соціально-економічний рівень життя населення, неможливість реалізації підприємницьких здібностей на вітчизняному ринку праці, трудову міграцію тощо.

Особливого значення це питання набуватиме після перемоги України у війні проти російської федерації, коли постане питання відбудови

незалежної та конкурентоспроможної держави на всіх рівнях.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням інноваційного підприємництва, як окремого феномену, в економіці займалась ціла кагорта зарубіжних та вітчизняних вчених різних періодів розвитку економічної науки, зокрема: Базилевич В., Вовк Л., Гавриш О., Друкер П., Зянько В., Івченкова О., Крикуненко К., Нежиборець В., Ткаченко Т., Тульчинський Р., Устенко О., Шумпетер Й. та багато інших.

Вчені відзначають велику роль інноваційного підприємництва у формуванні конкурентоспроможної економіки, вважають його стратегічною

складовою розвитку національної економіки та організаційно-економічною системою стратегічного розвитку підприємства чи окремої галузі.

Постановка завдання. Метою дослідження є аналіз інноваційної спроможності України через призму міжнародних рейтингів та обґрунтування необхідності створення умов для розвитку інноваційного підприємництва в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження. У сучасній науковій літературі найбільш точне визначення інноваційного підприємництва полягає у наступному: інноваційне підприємництво – вид підприємницької діяльності, що здійснює комплексне новаторство, науково-дослідні та дослідно-конструкторські роботи, та / або здійснює закупівлі нових продуктів та / або технологій; на систематичній основі впроваджує нові науково-технічні рішення у новий чи удосконалений продукт, та / або технологічний процес та / або організацію діяльності; має високий рівень фінансування інноваційної діяльності; володіє правами інтелектуальної власності; розробляє, виробляє і реалізує інноваційні продукти, обсяг випуску яких у грошовому вимірі перевищує 70% його загального обсягу виробництва

Якщо аналізувати рівень інноваційності української економіки, то за індексом інноваційного розвитку, що розраховується Агентством Bloomberg, у 2020 році Україна посіла 56 місце серед 60 країн, що приймали участь у дослідженні, проти 46 у 2018 р. та 53 – у 2019 р. (табл. 1). У 2020 р. цей рейтинг очолили Німеччина та Сінгапур.

Найгірші позиції за складовими, що входять до даного рейтингу, Україна демонструє по таких показниках як інтенсивність досліджень та розробок, що свідчить про низький рівень витрат відносно ВВП на дослідження і розробки; продуктивність та виробництво з доданою вартістю, що свідчить про низький рівень виробництва інноваційної продукції. Дещо кращі позиції за патентною активністю, що означає наявність достатньої кількості та якості людського капіталу та проникненням високих технологій.

Негативний вплив на зменшення інноваційної складової економіки України спричинили зменшення витрат на дослідження і розробки, що обумовило зменшення привабливості дослідницької сфери для науковців, неналежний рівень розвитку інноваційної інфраструктури, обмеженість інституційної та фінансової підтримки підприємців, що займаються інноваційними видами діяльності та слабкий захист прав їх інтелектуальної власності.

Сильними сторонами України надалі залишаються позиції, що безпосередньо пов'язані з людським капіталом: знаннєві та технологічні результати, людський капітал і дослідження, креативні результати (рис. 1).

У 2021 році Україна демонструє кращі показники за часткою інноваційної продукції порівняно з 2020 роком та посідає 37 місце за обсягами інновацій. Загалом, серед 39 економік Європи у 2021 р. Україна посідає 32 місце та 3 місце серед 34 країн із доходом нижче середнього економіки після В'єтнаму та Індії.

Розвиток інноваційного підприємництва є обов'язковою умовою розвитку вітчизняної економіки, адже саме інноваційна продукція характеризується високим рівнем доданої вартості на світовому ринку, що сприяє зростанню рівня заробітної плати в країні та покращенню іміджу України на міжнародній арені.

Для виявлення впливу інноваційного підприємства на рівень конкурентоспроможності України пропонуємо дослідити залежність між часткою промислових підприємств, що впроваджували інновації (продукцію та/або технологічні процеси), в загальній кількості промислових підприємств та індексом конкурентоспроможності України, що визначається Міжнародним економічним форумом при розрахунку Індексу глобальної конкурентоспроможності (табл. 2).

Зв'язок між часткою промислових підприємств, що впроваджували інновації та індексом глобальної конкурентоспроможності економіки України

Таблиця 1

Динаміка індексу інноваційного розвитку України за складовими

Показник	2018	2019	2020
Загальний інноваційний індекс	46	53	56
Інтенсивність досліджень і розробок (витрати на ДіР, % до ВВП)	47	54	57
Продуктивність	50	60	57
Проникнення високих технологій (частка інноваційних компаній у загальній кількості підприємств)	32	37	35
Концентрація дослідників (кількість науковців на 1 млн. жителів)	46	46	49
Виробництво з доданою вартістю (ДВ виробництва, % до ВВП)	48	58	57
Ефективність вищої освіти (частка випускників ЗВО в загальній	21	28	48
Патентна активність	27	35	36

Джерело: [1; с. 7]

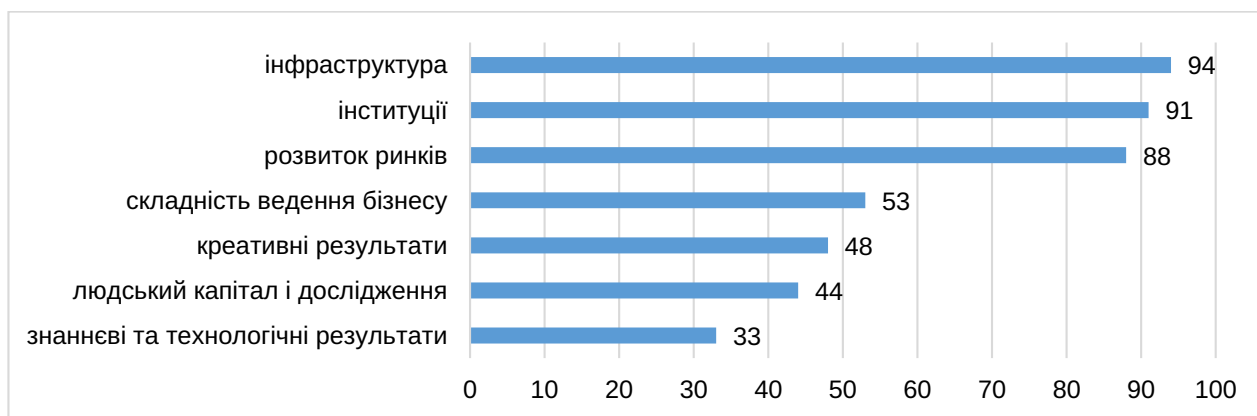

Рис. 1. Рейтинг України за складовими Глобального інноваційного індексу 2021

Джерело: побудовано на основі: [2]

можна проаналізувати на основі коефіцієнта парної кореляції. Коефіцієнт кореляції (kk) набуває значень у межах ± 1 , завдяки чому відображає не лише щільність (тісноту) зв'язку між показниками соціально-економічних явищ, а й його напрям. Так, додатне значення свідчить про наявність прямого зв'язку, а від'ємне – зворотного. Якщо: $kk = 1$ – зв'язок між явищами функціональний; якщо $0,90 \leq kk \leq 0,99$ – зв'язок дуже сильний; $0,70 \leq kk \leq 0,89$ – зв'язок сильний, $0,50 \leq kk \leq 0,69$ – зв'язок між явищами значний, $0,30 \leq kk \leq 0,49$ – помірний; $0,10 \leq kk \leq 0,29$ – слабкий, якщо $kk = 0$ – зв'язок між явищами відсутній [5].

Для проведення дослідження обрано період 2010 – 2018 рр., адже, починаючи з 2018–2019 рр. було змінено методологію розрахунку індексу глобальної конкурентоспроможності, що не дало можливості порівняти показники України з минулорічними позиціями, а їх використання у процесі нашого дослідження б було некоректним.

Значення коефіцієнта кореляції між часткою промислових підприємств, що впроваджують інновації та індексу глобальної конкурентоспроможності для України на рівні 0,273053 засвідчує

хоч і позитивний, проте слабкий зв'язок, що пояснюється нами тим, що, на жаль, низький рівень впровадження інновацій на промислових підприємствах України не є визначальним фактором конкурентоспроможності країни.

З огляду на це, переконані, що відбудова України після її перемоги не може здійснюватися з відривом від інноваційної складової, яка повинна бути визначальною у післявоєнному відновленні економіки України.

Що стосується індексу конкурентоспроможності України у 2021 році, то порівняно з 2020 р наша країна піднялась на 1 позицію і зайняла 54 місце в загальному рейтингу глобальної конкурентоспроможності.

Для розуміння потенціальних можливостей нашої країни стосовно можливостей подальшого інноваційного розвитку вважаємо за необхідне зосередити увагу на аналізі позицій України в рейтингу глобального індексу конкурентоспроможності талантів (GTCL), який у 2020 році здійснив ранжування 132 країн за оцінкою їх здатності розвивати і залучати таланти за 6 складовими, що охоплюють 70 показників.

Таблиця 2

Динаміка частки кількості підприємств, що впроваджували інновації та індекс глобальної конкурентоспроможності України за 2007–2020 рр.

Показник / роки	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Частка промислових підприємств, що впроваджували інновації, %	11,5	12,8	13,6	13,6	12,1	15,2	16,6	14,3	15,6	13,8	14,9
Показник / роки	2009-2010	2010-2011	2011-2012	2012-2013	2013-2014	2014-2015	2015-2016	2016-2017	2017-2018	2018-2019	2019-2020
Індекс глобальної конкурентоспроможності (1–7)	3,98	3,9	4,00	4,14	4,05	4,17	4,0	4,0	4,11	-	-
Позиція України в рейтингу	82 (133)	83 (139)	82 (142)	73 (144)	84 (148)	76 (144)	79 (140)	85 (138)	81 (137)	83 (140)	84 (141)

Джерело: [3; 4]

Лідерами за цим індексом стали Швейцарія, США Сінгапур, Швеція і Данія, Україна зайняла 66 місце, що означає погіршення позицій порівняно з 2018 та 2019 роками.

Як демонструє таблиця 3, покращення позицій України у 2020 р. порівняно з 2019 р. відбулося лише за двома складовими: за критерієм "ринкові та нормативні можливості" Україна піднялась на 2 позиції та за критерієм "індекс приваблювання талантів" – на 12. При цьому спостерігалось погіршення значень таких показників, як: індекс утримання талантів – 73 місце (66 у 2019 р.), виробничі навички співробітників – 56 місце (45 у 2019 р.).

Як зазначається у Звіті про «Глобальний індекс конкурентоспроможності талантів-2021»: ««Конкурентоспроможність талантів за часів COVID-19» — тема Глобального індексу конкурентоспроможності талантів (GTCI) у 2021 році. Особи, які приймають рішення, потребують кількісних інструментів для оцінки зусиль з управління талантами та їхньої конкурентоспроможності в різних соціально-економічних умовах. GTCI вирішує цю проблему, даючи цього року комплексне уявлення про конкурентоспроможність талантів стосовно 134 країн. Хоча, безумовно, ще зарано робити остаточну оцінку впливу пандемії на глобальний ландшафт талантів, дані GTCI цього року показують, що такі наслідки були глибокими і будуть проявлятися протягом десятиліття» [6].

До країн – лідерів у 2021 році увійшли країни з високим рівнем доходів, які займають провідні позиції як за вхідними (наприклад, освітою), так і вихідними (можливість працевлаштування) компонентами моделі GTCI (Швейцарія, Сінгапур, США, Данія, Швеція, Фінляндія, Люксембург, Норвегія та Ісландія). Впровадження інструментів для співпраці освіти та роботодавцями розпочалося ще до появи COVID-19 у цих країнах.

Основним висновком, до якого дійшли організатори рейтингу GTCI та автори звіту полягає в наступному: «... пандемія стала справжнім потрясінням для організації роботи та управління

талантами, яке колись зазнавали наші покоління. Ті країни, які вклали кошти в технічно підковану робочу силу, наприклад, шляхом розвитку підприємницьких талантів, були набагато краще оснащені, коли обмеження COVID-19 вимагали, щоб усі працювали віддалено. Потрібно було більше спритності та швидкості прийняття рішень. Наприклад, із появою нових бізнес-моделей і формуванням нових способів організації підприємницький талант став дуже затребуваним [6].

Вважаємо, що такий висновок організаторів Звіту про «Глобальний індекс конкурентоспроможності талантів-2021» є надзвичайно значущим для економіки України та її післявоєнного відродження, адже після викликів, зумовлених COVID-19 перед Україною постали значно більші випробування, зумовлені початком повномасштабної війни росії проти України. У зв'язку із цим, переконані, що майбутнє України як незалежної конкурентоспроможної держави не можливе без інноваційного підприємництва та створення умов для його подальшого розвитку. Це актуалізує питання необхідності формування компетенцій у сфері підприємництва у студентів закладів вищої освіти України. Оскільки, як показує досвід, підприємцями стають не лише випускники економічних спеціальностей, вважаємо, що формування означених компетенцій є необхідним в тій чи іншій мірі для студентів усіх спеціальностей.

Відповідно до вимог тодішнього часу (до початку повномасштабного наступу російської федерації на територію України), Міністерство освіти і науки України спільно з мережею стартап-інкубаторів YEP, Міністерством цифрової трансформації України, Українським фондом стартапів за підтримки Програми USAID «Конкурентоспроможна економіка України» впроваджено ініціативу «Підприємницький університет», який спрямований на поширення тренду на створення стартапів серед студентів, підвищення кваліфікації викладачів, залучення адміністрації університетів до створення системних змін.

Таблиця 3

Значення основних критеріїв GTCI для України у 2016–2020 рр.

Критерій	2016	2017	2018	2019	2020
Ринкові та нормативні можливості на ринку праці	91	103	99	96	94
Індекс приваблювання талантів	97	94	98	105	93
Шанси для кар'єрного зростання	72	64	66	68	68
Індекс утримання талантів або здатність утримувати кваліфікований персонал	56	54	58	66	73
Виробничі навички співробітників	40	66	44	45	56
Глобальні знання	61	53	42	37	46
Глобальний індекс конкурентоспроможності талантів	66	69	61	63	66

Джерело: [6]

13 вересня 2021 року, відбувся запуск стартапу в закладах вищої освіти «Підприємницький університет», в межах якого протягом навчального року у 85 ЗВО викладалась дисципліна «Інноваційне підприємництво та управління стартап-проєктами» (Національний університет біоресурсів і природокористування України, Університет державної фіскальної служби України, Харківський національний університет міського господарства імені О. М. Бекетова, Волинський національний університет імені Лесі Українки та інших).

У 2022–2023 навчальному році кафедрою економіки та економічної освіти Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова планується викладання розробленого курсу «Інноваційне підприємництво та управління стартап проєктами» на всіх факультетах університету, адже розвиток стартап культури та підприємницьких навичок у студентів та викладачів є критично важливою складовою створенням ефективної екосистеми розвитку інноваційного підприємництва в Україні [8, с. 175]. Ця ініціатива є особливо актуальною в сучасних умовах, оскільки формування підприємницьких компетентностей майбутніх фахівців в сукупності з відповідною політикою уряду у напрямку сприяння розвитку інноваційного підприємництва та підтримки стартап проєктів є визначальною умовою формування конкурентоспроможної економіки України, створення можливостей для реалізації підприємницького потенціалу на благо економіки України студентів, що змушені були масово емігрувати за кордон після початку повномасштабного вторгнення агресора.

У липні 2022 року Урядом презентовано План відновлення України, який включає перелік ключових напрямків та необхідні обсяги фінансування відбудови країни. Офіційно озвучена потреба в 750 млрд. грн. на відбудову країни є тільки початковою точкою відліку і через продовження бойових дій зазначена сума може збільшуватися. Метою даного Плану є об'єднання всіх інституцій у досягненні спільної мети, а саме швидко, ефективно, інноваційно та модернізовано відбудувати країну після війни.

План має 17 запланованих напрямів, за якими буде відбуватися відбудова, що передбачають реалізацію 852 проєктів і 75 заходів, серед яких є місце і інноваційній складовій відбудови економіки України, крім того, на модернізацію регіонів та житлового будівництва буде спрямовано 21% коштів, на енергетичну безпеку – 18%, логістику та сполучення – 17%, щоправда, на бізнес-середовище, освіту та охорону здоров'я – по 1%, однак, це пояснюється тим, що в першу чергу необхідно відновити критичну інфраструктуру в населених пунктах [7].

Зазначається, що фінансовим драйвером має стати національний структурний фонд відбудови країни, який буде акумулювати ресурси, пріоритизувати їх використання та здійснювати моніторинг за ефективністю і прозорістю їх використання. Саме такий фонд що був презентований Україною на конференції в швейцарському місті Лугано.

Такий структурний фонд може бути розподілений за спеціалізацією цільових сфер відбудови, що дозволить швидко, професійно, ефективно та прозоро фінансувати відбудову та розвиток за ключовими напрямками: розбудова та посилення спроможностей держави; відновлення фізичної інфраструктури; відновлення соціальної інфраструктури; перезавантаження та відновлення економічного і фінансового секторів; екологічний розвиток та людський потенціал.

Фінансовою основою такого національного структурного фонду відновлення та модернізації країни мають бути диверсифіковані джерела та фінансові інструменти: багатостороння безповоротна фінансова допомога, багатосторонні пільгові кредити, програми підтримки бізнесу, трастові фонди, програми міжнародних фінансових організацій (МВФ, Світовий Банк, ЄБРР, тощо), грантові кошти країн партнерів (ЄС, США, Великобританія та інші), ресурси інституційних інвесторів в проєктах державного-приватного партнерства, інфраструктурні облігації (облігації внутрішньої державної позики), репарації з боку держави-агресора, заблоковані кошти на рахунках закордонних банків та конфісковані активи рф, активи пов'язаних з ними юридичних і фізичних осіб, міжнародні об'єднання бізнес організацій тощо.

Висновки з проведеного дослідження. Позиція України в міжнародних рейтингах інноваційної спроможності є середньою або низькою за різними індикаторами, що є негативним як для економіки України, так і для окремих індивідів, які не мають змоги реалізувати власні підприємницькі здібності та змушені вдаватися до трудової міграції.

Війна, яку розпочала російська федерація проти України призвела до ще більшої міграції за кордон, що означає значні втрати людського капіталу. Після перемоги нашої країни у війні перед урядом, підприємницьким сектором, суспільством та кожним окремо громадянином постає важливе завдання: відбудувати економіку України та вивести її на принципово новий якісний рівень, що стане запорукою розбудови незалежної країни з високим соціально-економічним рівнем життя населення. Вважаємо, що це буде можливим за рахунок інноваційного розвитку економіки і підприємництва та лише за умови формування підприємницьких компетенцій студентської молоді у сфері інноваційного підприємництва та управління стартап проєктами у закладах вищої освіти України.

Саме вивченню необхідних умов та можливостей розвитку інноваційного підприємництва в Україні і будуть присвячені наші подальші наукові дослідження та публікації.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Стан науково-інноваційної діяльності в Україні у 2020 році : науково-аналітична записка / Т. В. Писаренко, Т. К. Куранда, Т. К. Кваша та ін. Київ, 2021. 39 с.
2. Global Innovation Index 2021 (Ukraine). URL: https://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo_pub_gii_2021/ua.pdf (дата звернення: 27.07.2022).
3. Впровадження інновацій на промислових підприємствах. Державна служба статистики України. Київ. URL.: www.ukrstat.gov.ua (дата звернення 26.07.2022).
4. The Global Competitiveness Index (2021). URL: https://gtmarket.ru/files/research/globalcompetitiveness-index/Global_Competitiveness_Report_2021.pdf (дата звернення: 26.07.2022).
5. Купалова Г. І. Теорія економічного аналізу : навчальний посібник. Київ, 2008. 639 с.
6. The Global Talent Competitiveness Index 2021. URL: <https://www.insead.edu/sites/default/files/assets/dept/fr/gtci/GTCI-2021Report.pdf> (дата звернення: 26.07.2022).
7. З чого починати відбудову України? *Економічна правда*. 2022. 21 липня. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/07/21/689447> (дата звернення: 27.07.2022).
8. Падалка О. С., Польська І. І. Трансформаційні зміни у світовій системі вищої освіти: феномен підприємницького університету. *Нова парадигма економічної освіти у контексті інноваційної моделі розвитку вітчизняної освіти*: праці III міжнар. наук-практ. конф., м. Київ, 30 листопада 2021 р. Київ, 2021. С. 175–183.

REFERENCES:

1. Pysarenko T. V., Kuranda T. K., Kvasha T. K. ta in. (2021) Stan naukovo-innovacijnoji dijajlnosti v Ukraini u 2020 roci naukovo-analitychna zapyska [The state of scientific and innovative activity in Ukraine in 2020: a scientific and analytical note]. Kyiv, 39 p.
2. Global Innovation Index 2021 (Ukraine). Available at: https://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo_pub_gii_2021/ua.pdf (accessed 27 July 2022).
3. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy. Vprovadzhenya innovatsiy na promyslovykh pidpryemstvakh [Implementation of innovations at industrial enterprises]. Available at: www.ukrstat.gov.ua (accessed 26 July 2022).
4. The Global Competitiveness Index (2021). Available at: https://gtmarket.ru/files/research/globalcompetitiveness-index/Global_Competitiveness_Report_2021.pdf (accessed 26 July 2022).
5. Kupalova Gh. (2008) Teorija ekonomichnogho analizu [Theory of economic analysis]. Kyiv. p.639.
6. The Global Talent Competitiveness Index 2021. Available at: <https://www.insead.edu/sites/default/files/assets/dept/fr/gtci/GTCI-2021Report.pdf> (accessed 26 July 2022).
7. Ekonomichna pravda (2022). Z chogho pochynaty vidbudovu Ukrainy? [Where to start the reconstruction of Ukraine?]. Available at: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/07/21/689447/> (accessed 27 July 2022).
8. Padalka O. S., Poljsjka I. I. (2021) Transformacijni zminy u svitovij systemi vyshhoji osvity: fenomen pidpryemnyckogho universytetu [Transformational changes in the world system of higher education: the phenomenon of the entrepreneurial university]. Proceedings of the *Nova paradyghma ekonomichnoji osvity u konteksti innovacijnoji modeli rozvytku vitchyznjanoho osvity* (Ukraine, Kyiv, November 30 2021). Kyiv: NPU named after M. P. Dragomanov, pp. 175–183.